

nek és tökéletesnek követésére. Ilyen etikán épül föl az egyéni és az állami pädagogika. Ez az ethika reális alapon áll és ideális czélokat követ. A nagy alapvető erkölcsi alapelveket állítja föl akarásunkra és cselekvőségünkre, a mint azok a mi lelkiismeretünknek elutasíthatatlan következménye. Ilyen etikára s nem holmi erkölcsi codexre van szüksége a mi népeletünknek most és mindenkoron.

Örömmel és lelki gyönyörűséggel foglalkoztunk Rein ethikájával, a melynek élénk és meggyőző fejtegetéseiből sokat tanultunk. Egy pár nagynémet túlzásaitól (p. o. a 37. és 83. l.) eltekintve a mű megérdemelné, hogy nyelvünkre átültessük.

Dr. Szlávik Mátyás.

Shakespeare Hamletje.

(Irtá: *Alexander Bernát*; kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest, Franklin, 1902. Ára 6 K. 584 l.)

Kétségtelen, hogy Hamlet Shakespeare legrejtelmesebb alkotása, sőt Sylockon kívül az egyedüli rejtelmes. Homályosságát, sokértelműségét eléggé mutatja az a gazdag Hamlet-irodalom, melyben a különböző, sőt rendkívül bizarr magyarázatoknak valóságos útvesztőjén imbolyog az érdeklődő. Így van ez külföldön. Nálunk aránylag keveset szóltak a Hamlet-kérdéshez, azok is igazán csak érintve a lényegét: milyennek kell hát felfognunk Hamletet, mi a tragikum?

Alexander testes kötetben mondja el a maga magyarázatát.

Bevezetésül s műve igazolásául megfelel arra nézve, hogy van-e *ilyen* műre szükség. A rossz magyarázatok nem teszik a magyarázatot általában feleslegessé. És mi jobb? Találomra, módszer, rendszer nélkül gondolkodni vagy az iskolázott kritika útján járni, mely ismeri a zátonyokat s óvatosan kerüli? Nem olyan egyszerű a kérdés, a milyennek látszik, de az is igaz, hogy a magyarázatok ellenségei a legkezdetlegesebb magyarázatok rabjai. Sem tájékozatlanság, sem az iskolázott kritika el nem fogadható az igazság keresésében és megállapításában biztos módszernek.

Ezért az Alexander könyvének sem hiszek föltétlenül, ő maga sem várja, hogy most már minden eddigi felfogást ellökve, az övéhez csatlakozzunk. De igenis követésre méltó az a módszer, az az eljárás, a melylyel Alexander tárgyát kezeli, fejtegeti. S ebben látom könyvének igazi értékét, hasznát. Mert igazán jeles példát nyújt, hogyan kell az ilyen fajta kérdésekhez hozzányúlni.

Mi is a módszere?

Az I. fejezetben tájékoztat ad a Hamlet-kérdésről. Hamlet, tetetett örültsége, késlekedő bosszúja, Ofeliához való viszonya s egész eljárása rejtelmes, homályos s ellentétekben bővelkedő. Innen származnak a különböző magyarázatok.

A II. fejezetben megismertet a Hamlet-irodalommal s tájékoztat a mű megértésének történeti folyamatáról. Legelterjedtebb felfogás a

Goetheé, hogy Hamlet gyöngé, nem termett a tette, mely reá hármlott. Közel áll ehhez a Schlegel magyarázata: Hamlet gondolkodása túlnyomó, a tett megölője; Hamlet gondolat-tragédia. Hazlitt már épen filozófusnak mondja. A németek Hamletet a német fajképviselőjének gondolták. Mások szerint (Taine, Vischer, Dowden) Hamlet a képzelet embere, lángész; Hamlet a lángész tragédiája. Ismét mások szerint pessimista (Paulsen, Döring, Bourget, Vörösmarty); Hamlet örült (Coleridge, H. Gimm, Lewes, Delbrück); s végül, Hamlet megoldhatatlan rejtély (Teu Brink, Rümelin, Voltaire etc). Sőt az amerikai E. P. Vining felfedezte, hogy Hamlet hercegznek nevelt leány, a ki szerelmes Horatioba s ezért féltékeny Ofeliára. Némelyek a protestantizmus, mások a katolikus dogmák dicsőítését olvasták ki a darabból. Ebben a tömkelegben hogyan lehet eligazodni? Egységében kell a művet tárgyalni.

A III. fejezetben foglalkozik a mű keletkezésével, s első sorban magával a mondával, Saxo Grammatikus elbeszélésével, az ős-Hamlettel (melynek szerzője valószínűleg Kyd). Összeveti a Hamlet-mondát a Brutuséval. Aztán a korbeli eseményekről, mint forrásokról s a különböző kiadásokról beszél. Ezek a kiadások nagyon is eltérő szövegűek. Legjobb a második quarto kiadás.

Eddig a mű történeti része. Tájékoztat az ügy állásáról, a kérdés tört. fejlődéséről s visszavezet magához a forráshoz, a kiindulópontoz. A ki az említett körülmények ismeretével akarja magyarázni Hamletet, annak az okoskodása, bármennyire is uralkodik rajta a maga egyénisége, alapos és meggyőző erejű lesz.

A IV. fejezetben Hamlet egyéniségét elemézi. Hamlet a mondában is, Shakespearenél is magányosan, egyedül áll. Nemes lélek, ideális alak, de teljesen magára van utalva, mert az egyetlen Horatióban sem bizik eléggé. A bosszú kötelességét feltétlennek tekintí, de nagy érzékenysége reactiot idéz elő. Azon töri a fejét, hogy bosszúja igazolt, jogos-e vagy nem. Halálakor is arra kéri Horatiót, hogy igaz ügyéről a kételkedőket győzze meg. S így Hamlet igazi *lélektani dráma*. (354—56 l.). Ez a lelki dráma ragadta meg a mondából a költő teremtő erejét s ehhez idomította az egész meseszöveget, szerkezetet. Ez az alak vezette, midőn a darabot felépítette. Mindennek a darabban lelkével kell összhangban lennie. Eddig Hamletet önmagában vizsgálta; most az egész műben.

Az V. fejezet az egész mű elemzése, melynek szerkezete hozzásimúl a fíalak nagy stílusához. Nem is próbáljuk e magvas és tömör tartalmú fejtegetéseket kivonatolni, mert egészen kell azokat megértenünk.

Végül a VI. fej.-ben azt a viszonyt tárgyalja, mely a költő és hőse lelke között volt vagy lehetett s arra az eredményre jut, hogy a költő Hamletben a világból való kiábrándulása fájdalmas érzetét írta meg. Ezért annyira alanyi a Hamlet stílusa.

Legfontosabb, mit Alexandertől tanulhatunk: módszerre. Van ebben bizonyos drámaiság, a mely megkapja az elmét. Egészében tárgyalni a kérdéseket s látni a valóságot, nehéz út, de erre kell törekednünk. Akkor meggyőződésünk meggyőző, átható erejű, világos, a mint Alexander fejtegetése hat az igazság erejével.

Kristóf György.

A spanyol Heine.

(Gustavo A. Becquer „Dalai és válogatott meséi“. Fordította: Kőrösi Albin. Budapest, 1902. Szerző tulajdona. 12° 169. l. Ára 3 korona.)

Az „El Español“ című madridi napi lapban (1902 febr. 26., II. kiadás) nagy betűkkel díszelleg ez a név: Kőrösi Albin. Az alatta álló cikkben elpanaszolja a szerző, I. L. Estelrich, hogy az irodalmi tanulmányoknak egyetlen egy része sincsen annyira elhanyagolva a spanyoloknál, mint saját irodalmuk kapcsolatáé más irodalmakkal. Elmondja, hogy e tekintetben az idegeneknek sokkalta nagyobb érde-meik vannak, mint a kiket első sorban illetne, a spanyoloknak. Schlegel és Grillparzer, Böhl és Faber, Grimm és Wolf, újabban Fastenrath hangzatos nevek a spanyol irodalom külföldi térfoglalásának történe-tében. Nálunk Győry Vilmos jeleskedett spanyol fordításaival. Újabban hozzája csatlakozott egy piarista tanár, Kőrösi Albin, a madridi spanyol akadémia levelező tagja. Szó szerint igaz, a mit Estelrich mond: „el señor Kőrösi Albin ha puesto su actividad al servicio de nuestra literatura moderna para divulgarla en su patria, y se hace, por tanto, acreedor à nuestro agradecimiento“. Vagyis: Kőrösi Albin úr a mi modern irodalmunk ismertetésének szolgálatába helyezte a maga tevé-kenységét, hogy azt hazájában elterjeszsze s ezért hálánkra igényt tarthat. A hálában nem fukarkodtak a spanyolok; ünnepelték Kőrösit s lelkesedve emlegették fáradatlan munkásságát. Igazán méltatni azon-ban nem tudják, mert nem ismerik nyelvünket. Legfőlebb a tulajdon-nevek nyújtottak nekik némi útbaigazítást.

Kőrösinek spanyol irodalmi munkássága eddig a címűl írt kötettel hét kötetre rüg: „A XIX. század spanyol költői“, „A spanyol költészet gyöngyei“, „Isten a legjobb tanú“, „Az apja fia“, „Idill“, „Spanyol téli esték“ és a fenti munka: mind megannyi tanúi Kőrösi lelkiismeretes, lelkes és avatott munkásságának. A siker nem minde-nikben egyforma. A korábbi kötetekben vannak elhamarkodott ítéletek és hevenyészett sorok; a későbbiek sem nyújtanak egészőkben egyen-letes munkát, de a haladás szembeszökő bennök és egyes részeik a legkényesebb ízlést is kielégíthetik.

Bequer egy Seville-ben szakadt német órásnak az unokája és 1836—1870 élt. Az ő, Campoamor és Núñez de Arce neve uralko-dott a múlt század három utolsó évtizedében a spanyol költészetben.